

„Psychologie handicapu“

Podzimní semestr 2010, FSS, posluchárna U35, čt 8:00 - 9:40
Jan Vančura, Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny (552)

vancura@fss.muni.cz

Pojem „HANDICAP“

Etymologie pojmu

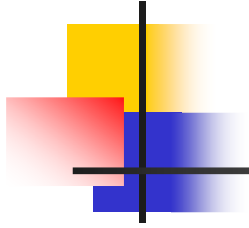
„Ruka v klobouku“ a „klobouk v ruce“

Snaha o korektnost

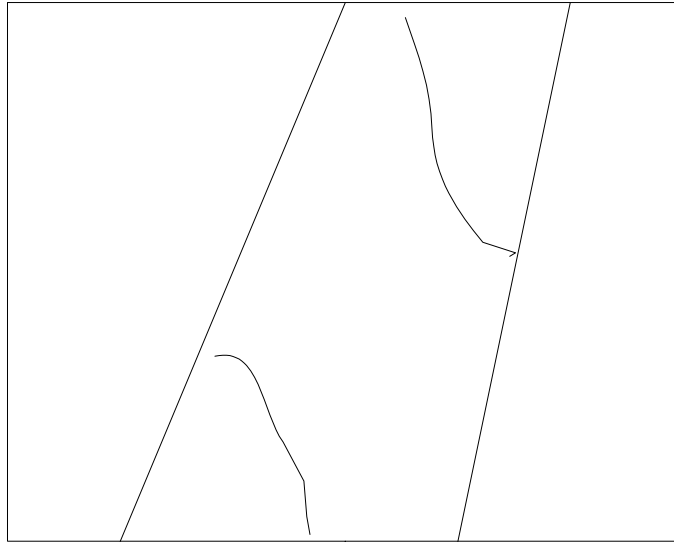
*- v US nepřijatelný termín, stejně jako u nás
původní kategorie intelektového postižení „debil,
idiot, imbecil“*

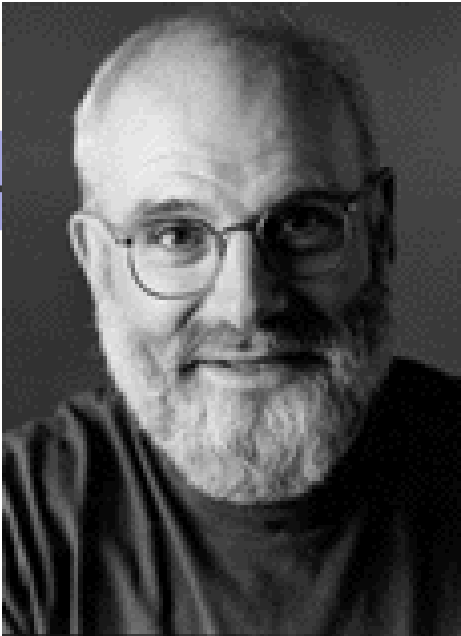
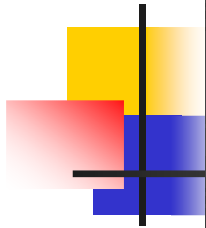
Korektnost jazyka a postoje

„Postižený“ a **„člověk s postižením“**

?

Člověk s postižením vs. Postižený

We can provide a most detailed phenomenal description of catatonia without making any reference to the feelings and motives of the patient (as Bleuler did), but we cannot provide an existential description of the state without detailed analysis of the feelings and motives of the patient.

Oliver Sacks

Můžeme podat fenomenální, naprosto podrobný popis katatonie bez jediné zmínky o pocitech a motivech katatonika (jako to udělal Bleuler). Ale nemůžeme podat existenční popis jeho stavu bez detailní analýzy jeho emocí a motivů.

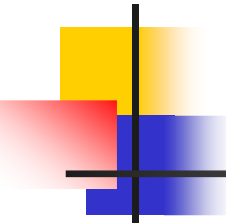

Možná zkreslení v pohledu odborníků:

Mentální retardace jako dominantní diagnóza

- Reiss a Szysko (1983) „diagnostické překrývání“ (diagnostic overshadowing)
- Walmsley a Downer (1997) profesionálové často selhávají v uznání skutečnosti, že lidé s intelektovým postižením mají svoji identitu, která je pro ně důležitá
- Beart, Hardy, Buchan (2005) intelektové postižení je významnější identita než pohlaví, etnický původ, sexuální orientace nebo náboženství

Repková (1999): Asociace k pojmu „zdravotní postižení“

-
- Výzkumný soubor lidí s postižením, jejich rodinných příslušníků a lidí bez zkušenosti s postižením

Výsledné kategorie: Viditelná stránka postižení, Znevýhodnění, Negativní prožívání (strach, zklamání, bezmoc), Pozitivní životní filosofie, Vztahové bariery, Pomoc a péče, Pozitivní vztahy, Legislativa a Životní aktivity.

- Lidé s přímou zkušeností s postižením uvádí nejvíce pozitivních asociací a nejméně asociací negativních.

...výsledek je možné chápat také tak, že **autentická zkušenost** setkání vede k vytvoření méně negativního obrazu o životě člověka s postižením a to ne popřením negativních asociací, ale spíše **doplněním celkového obrazu** o další, *také* pozitivní charakteristiky

Pozitivní a negativní aspekty představy o životě člověka s postižením

- **Soustředění na negativní charakteristiky** (asociace, interpersonální percepce nebo stanovení diagnózy) **a opomíjení charakteristik ostatních** (konkrétní možnosti, schopnosti, apod.)
- Představa člověka s postižením (skupinová charakteristika), která má spíše negativní konotaci a může vést k segregaci
- Autentická zkušenost jako příležitost pro obě strany úplnější vnímání skutečnosti:
Doplnění částečného obrazu o další charakteristiky

Důsledkem vykročení z izolace na straně jedné, a integrace odmítaných obsahů na straně druhé.

Podobně např. studie postojů vůči lidem s mentálním postižením: Acton, Zarbatany, 1988; Piercy, Wilton, Townsend, 2002; Gottlieb, Switzky, 1982; Beh-Pajooh, 1991...

Yuan (2003):

Seeing with new Eyes

Práce se skupinami rodičů – reflexe vlastní zkušenosti a následně zadání:
„vizuální metafora zkušenosti rodiny, která vychovává dítě s postižením“.

Zkušenost výchovy dítěte s postižením

jako cesta

jako síť kontaktů

jako opakující se cykly + různá atypická zobrazení (chemický vzorec)

Behr: „Kde je v těch obrazech postižení?“

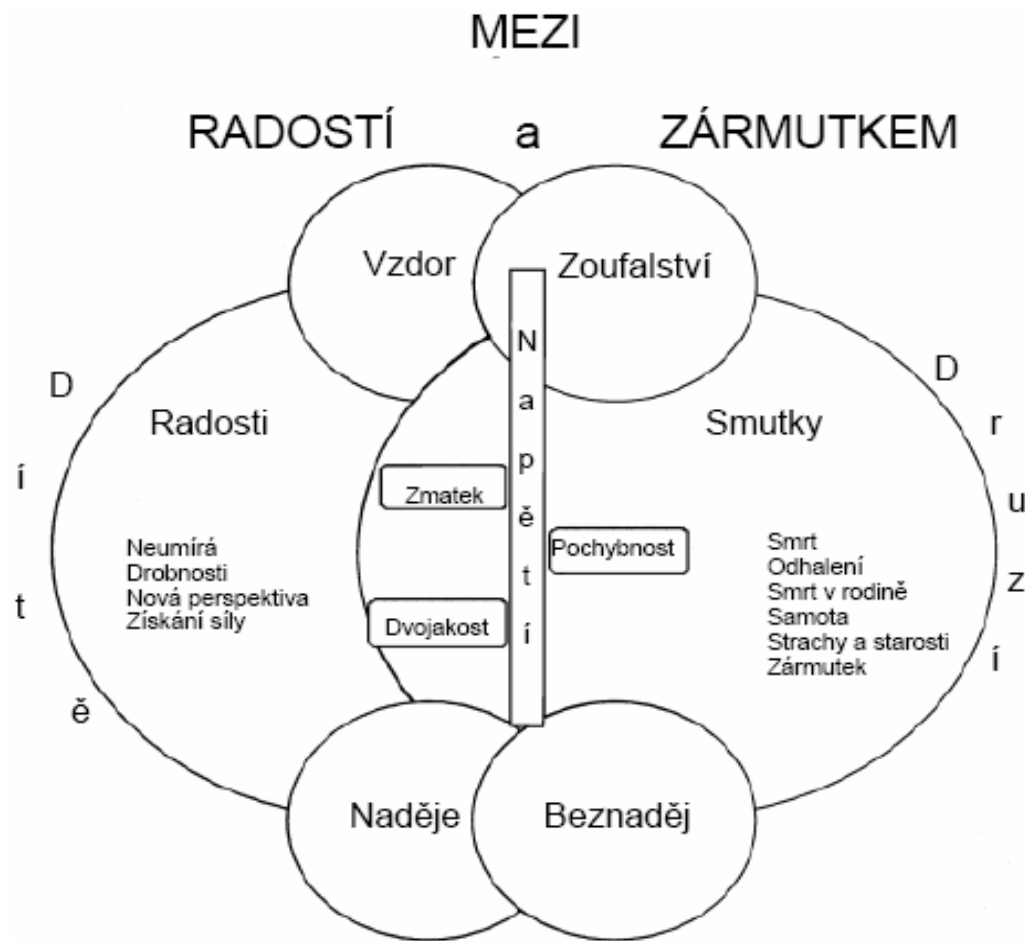
Perspektiva odborníků vs. rodičů

- (také) jako zdroj nepochopení

Yuan, S. (2003). Seeing With New Eyes: Metaphors of Family Experience. Mental Retardation, 3, 207-211.

Kearney, Griffin (2001) „Mezi radostí a zármutkem“

Zkušenost rodičů, kteří pečují o dítě intelektovým postižením

„Člověk s postižením“ vs. „Postižený“

Lékař nemá léčit nemoc, ale člověka, který je touto nemocí zasažen.

Hippokrates

Existují nevyléčitelné nemoci, neexistuje nevyléčitelný člověk nebo osobnost.
(?)

Všechny děti mají někdy speciální potřeby. Naše děti mají většinou potřeby normální.

Otec dítěte s postižením

Lékař má mít znalosti a být odborníkem na nemoc, léky, fyziologii a farmakologii, ale jeho základní zájem musí být o samotného člověka.

Sacks, 1992

Autentická zkušenost setkání jako příležitost pro obě strany - úplnější vnímání skutečnosti:
Doplnění částečného obrazu o další charakteristiky

Vztah.

Prostor pro
setkání.

Potenciál ke
změně, výzva
k integraci
odmítaných
témat.

- Skupinová identita, „skupinový obraz“ - stereotyp jednotlivých postižení
- Interpersonální percepce (první informace rozhoduje: zájem – nezájem)
- Sdílené předsudky - začarovaný kruh strachu a odmítání - vliv vědecké komunity...

Prakticky: vztah s člověkem, který má jméno, svůj neopakovatelný příběh,...

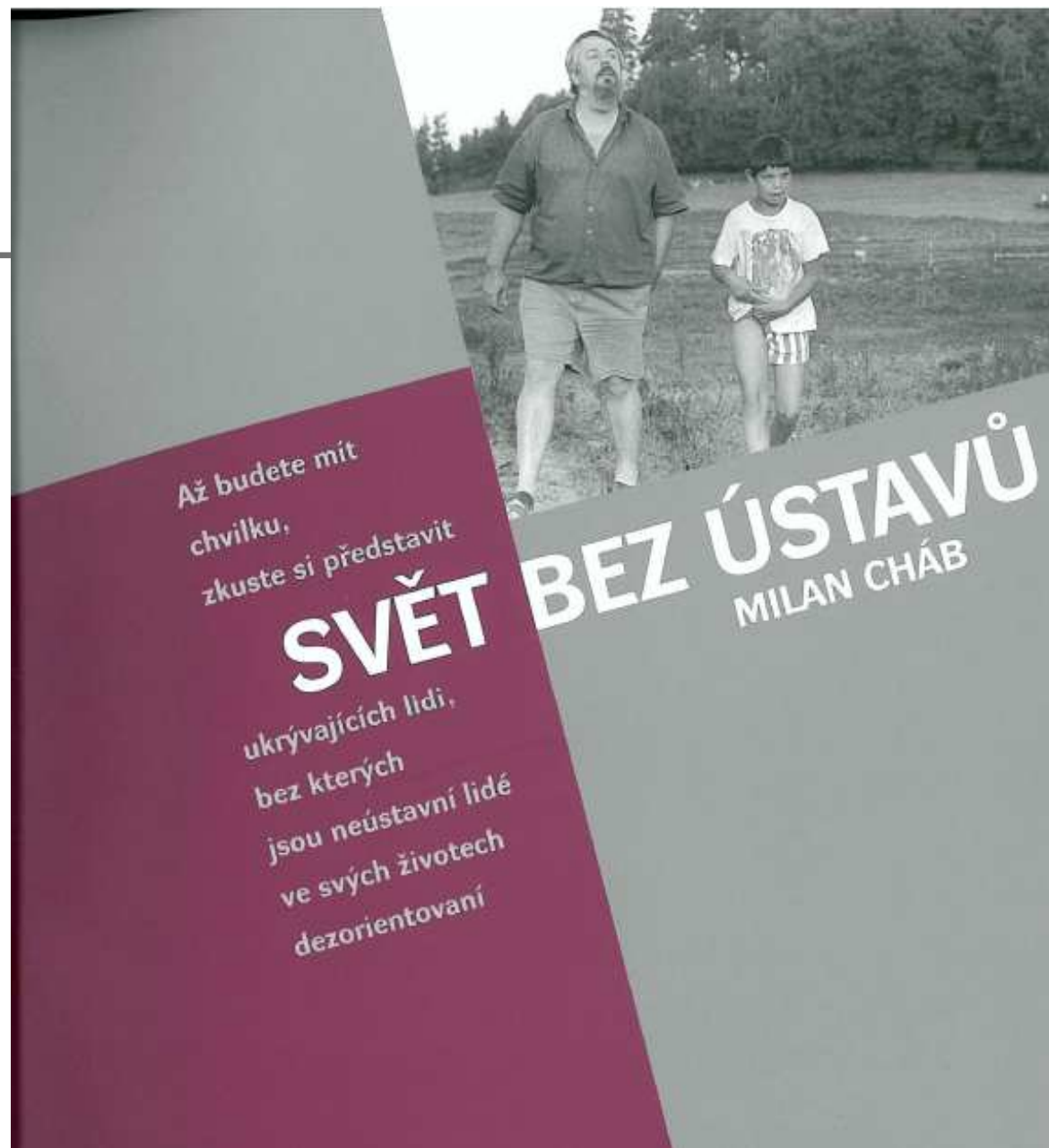
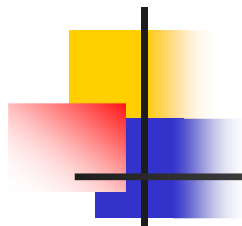
Doporučená literatura...

- Blažek, B., Olmrová, J. (1985). Krása a bolest. Praha: Panorama.
- Blažek, B., Olmrová, J. (1988). Světy postižených. Praha: Avicenum.
- Bútora, M. (1990). Překročit svůj stín. Praha: Avicenum.
- Čálek, O. (1984). Raný vývoj dítěte nevidomého od narození. Praha: Univerzita Karlova.
- Dougy Center for Grieving Children. (2004). 35 Ways to Help a Grieving Child. Portland, Oregon: The Dougy Center.
- Frankl, V. E. (2005). Přesto řící životu ano. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Hunt, N. (2001). Svět Niguela Hunta. Ústí nad Labem: Albis international.
- Cháb, M. (2004). Svět bez ústavů. Praha: QUIP.
- Chvátalová, H. (2001). Jak se žije dětem s postižením. Praha: Portál.
- Kerrová, S. (1997). Dítě se speciálními potřebami. Praha: Portál.
- Kopřiva, K. (1997). Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2002). Psychologie nemoci. Praha: Grada Publishing.
- Kushner, H. S. (1996). Když se zlé věci stávají dobrým lidem. Praha: Portál.
- Langer, S. (1995). Mentální retardace. Hradec Králové: Kotva.
- Mareš, J. (2001). Sociální opora u dětí a dospívajících I. Hradec Králové: Nucleus.
- Mareš, J. (2002). Sociální opora u dětí a dospívajících II. Hradec Králové: Nucleus.
- Mareš, J. (2003). Sociální opora u dětí a dospívajících III. Hradec Králové: Nucleus.

...doporučená literatura

- Matějček, Z. (2001). Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí. Jinočany: H.H.
- Matějček, Z. (1986). Rodiče a děti. Praha: Avicenum.
- Matějček, Z., Dytrych, Z. (1997). Jak a proč nás děti trápí. Praha: Grada Publishing.
- Matějček, Z., Langmeier, J. (1986). Počátky našeho duševního života. Praha: Panorama.
- Matějček, Z. (1992). Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN.
- Papoušková, M. (2004). Intuitivní rodičovství. In Ditrichová, J., Papoušek, M., Paul, K. a kol., Chování dítěte raného věku a rodičovská péče (77-100). Praha: Grada Publishing.
- Říčan, P., Krejčířová, D. a kol. (1997). Dětská klinická psychologie. Praha: Grada Publishing.
- Sacks, O. (1989). Seeing Voices. A Journey into the World of the Deaf. University of California Press.
- Sacks, O. (1992). Migraine. London: Picador.
- Sacks, O. (1995). Antropoložka na Marsu. Praha: Mladá fronta.
- Sacks, O. (1997). Na čem si stojím. Praha: Makropulos.
- Svatošová, M. (1999). Hospice a umění doprovázet. Praha: Ecce Homo.
- Šiška, J. (2005). Mimořádná dospělost. Praha: Karolinum.
- Tedeschi, R., Calhoun, L. (1995). Trauma and Transformation: Growing in the Aftermath of Suffering. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Titzl, B. (1998). Postižený člověk ve společnosti. PedF UK, Praha.
- Vágnerová, M. (2002). Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál.
- Vágnerová, M., Hadj-Mousová, Z., Štech, S. (1999). Psychologie handicapu. Praha: Karolinum.

Milan Cháb

Připomínka podstatných,
opomíjených hodnot
pro „nás neústavní“.

Na otázku „co považuje za opravdové hrdinství“ odpověděl profesor Zdeněk Matějček; že „rozhodnutí rodičů vychovávat své dítě s postižením“. Profesor Matějček byl také zřejmě jeden z mála odborníků, kteří poukazovali na skutečnost, že nesnadná péče o dítě s postižením rodiče mění a paradoxně pro ně může být i určitým způsobem obohacující. Předložená práce se zabývá jak náročnými aspekty zkušenosti rodičů postižených dětí, tak také pozitivními důsledky, ke kterým se rodiče za určitých podmínek mohou propracovat.

PhDr. Jan Vančura, Ph.D. působí jako odborný asistent v Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny při Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Ve výzkumu a výuce se zaměřuje na témata spojená s životem lidí s postižením. V oblasti péče o osoby s postižením absolvoval zahraniční stáže v Irsku, Německu a Rakousku. Několik let byl koordinátorem svěpomocné skupiny osob s intelektovým postižením, jejich rodičů a přátel.

Jan Vančura ZKUŠENOST RODIČŮ DĚTÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Jan Vančura

ZKUŠENOST RODIČŮ DĚTÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

edice psychologie
Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal

...exkurze

Dílna pro mentálně postižené „V růžovém sadu“

<http://zvs.orehovub.indos.cz/vruzovsadu>

Ústav sociální péče Střelice (?)

<http://web.telecom.cz/uspstrelice.iol.cz/>

Kavárna - Chráněné bydlení Gorkého, Charita Brno

http://www.charitabrno.cz/l_mich.html

Domov Betlém, Klobouky u Brna

<http://www.betlem.org>

Atelier Stěpána Axmana (Slepíši: Škola hmatového modelování)

<http://www.slepisi.eu>

...seminární práce

(3-5 stran, prezentace v průběhu semestru)

V návaznosti na témata uvedená v sylabu, NEBO související téma podle vlastní volby (např: Humor a handicap, Alternativní a augmentativní komunikace, Savant syndrom, Medicínské a sociální teorie handicapu, aj.)

Alternativně:

- Reflexe vlastní zkušenosti např. z exkurzí
- Jednotlivé druhy postižení (odborný text)
- Kasuistika
- Recenze tématicky odpovídající knihy, prezentace životopisu významné osobnosti (např. F. Bakule, H. Kellerová, ...)

...přednášky

Pojem handicap a možnosti kurzu

- ♦ Šíře kategorie handicap, stereotypy jednotlivých postižení a rozdílnost v rámci jednotlivých kategorií, možnosti zobecnění v „psychologii postižených“

Společnost a člověk s postižením

- ♦ Kulturní kontext vztahu k lidem s postižením
- ♦ Společenské stigma; obecné důvody přijetí a odmítnutí odlišnosti
- ♦ Vybrané postoje: ambivalence, soucit a role „oběti“

Rodina s postiženým dítětem

- ♦ Narození postiženého dítěte
- ♦ Zdroje stresu pro rodiče
- ♦ Vnímané příčiny postižení

Adaptace rodiny na postižení dítěte

- ♦ Přijetí nepříznivé skutečnosti
- ♦ Zdroje zvládnání, adaptace na postižení dítěte
- ♦ Typologie rodin podle adaptační strategie
- ♦ Výchovné styly v rodinách s postiženými dětmi

Integrace – vybrané aspekty

- ♦ Úzkost a agrese, důvěra
 - ♦ Separace od rodiny a ústavní péče
 - ♦ Utváření sebe-pojetí člověka s postižením
-

Materiály v IS ke každému z témat

Podmínky absolvování předmětu

Prezentace seminární práce (3 - 5 ns).

Účast 75 % .

Zvládnutí probírané látky, závěrečné kolokvium.

http://www.tangle.com/view_video?viewkey=c7f297818b844699ba47

